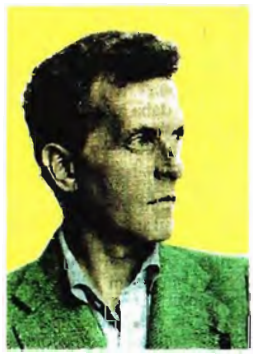
Paul Strathern

90 dakikada

WITTGENSTEIN

gendaş

"Eğer Wittgenstein'ın sözüne inanırsak," diyor Paul Strathern "o son filozoftur. Ona göre, geleneksel anlamda felsefe sona ermişti." Ludwig Wittgenstein, dile güvenmeyen, mükemmel bir mantıkçıydı. Felsefi sorunları, onları mantığa indirgeyerek çözmenin yolunu aradı. Diğer her şey - metafizik, estetik, etik ve en sonunda felsefenin kendisi - dışarıda bırakılmıştı. Ona göre hepsi yanlıştı. "Üzerine konuşulamayan konusunda susmalıyız" dedi.

90 DAKİKADA WITTGENSTEIN

PAUL STRATHERN

gendaş

90 Dakikada Wittgenstein
Yeni Seri: 149
90 Dakikada Filozoflar: 12

İngilizceden Çeviren: Murat Lu

Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının
yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

© GENDAŞ A.Ş., İstanbul 1998

Birinci Basım
Ekim 1998

ISBN 975-7809-89-6

Direktör
Hasan Öztoprak

Editör
Adnan Özer

Kapak Tasarımı
Murat Bozkurt

Dizgi
Era (512 36 76)

Kapak, İç Baskı ve Cilt
Kaya Matbaacılık (656 62 20)

Gendaş A.Ş.
Çatalçeşme Sk. No: 19 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 527 10 20 - 512 94 67 Pbx Fax: 520 82 12
e-mail: gendaş@turk.net

Önsöz

Eğer Wittgenstein'ın sözüne inanırsak, o son filozoftur. Ona göre, geleneksel anlamda felsefe -Yirmi beş yüzyıl önce antik Yunanlılar tarafından başlatıldığı şekliyle- sona ermişti. Kendisinin felsefeye yaptığından daha fazlası artık mümkün değildi.

Felsefenin en üst limitteki uygulayıcısı ile sona ermesi yerindedir. Ludwig Wittgenstein mükemmel bir mantıkçıydı, ve felsefi sorunlar için bulduğu çözüm onları mantığa indirgemekti. Diğer her şey - metafizik, estetik, etik, ve en sonunda felsefenin kendisi - dışarda bırakılmıştı. Wittgenstein, felsefeyi bir kez ve tamamen sona erdirmek amacıyla, felsefeye "nihai çözümü" aradı. Bir kez denedi, işe yaramadı; bu yüzden işe yarayan ikinci bir denemede daha bulundu.

Wittgenstein'ın Hayatı ve Eserleri

Wittgenstein, belki de Leibniz dışında, iki birbirinden farklı felsefe üreten tek büyük felsefecidir. Ve insan bunların her ikisinin de felsefeyi sona erdirmek amaçlı olduğunu düşününce, adamın kendini adamasının sapkınlığının boyutlarını anlamaya başlıyor.

Babasının bununla ilgisi vardı. Wittgenstein'ın, Freud'un yakın zamanda dünyanın en ünlü koltuğuna oturduğu şehrin tam karşısındaki şehirde büyümüş olması da duruma çok uygundur. Wittgenstein'ın babası Karl bir diktatördü. Genç Ludwig doğduğunda babası Avrupanın taçsız endüstri krallarından birisiydi (Krupp'tan bile daha güçlüydü) ve Viyana kültür sahnesinde ağır bir etkisi vardı (evlerinde yemekten sonra Brahms çalardı, ve sanat alanında Viya-

na Sezession'ı kişisel olarak desteklerdi). Karl Wittgenstein'ın otoriter bir kişiliği vardı, birinci sınıf bir zeka, derin bir kültür anlayışı, kuşları ağaçlardan kendine çekebileceğine dair kendine güven (canı onları tüfekle vurmak istemediği zamanlarda).

Karl'ın ailesi üstündeki etkisi felaket gibiydi. Genç Ludwig'in, kendisinden büyük, hepsi göz alıcı derecede parlak, az bulunur şekilde gergin, ve hepsi de homoseksüel dört erkek kardeşi vardı. Üçü sonraları intihar edecekti, Ludwig de hayatının sonuna dek intihar fikrine bir tılsım gibi yapıştı. Hayatta kalan diğer kardeş, bir konser piyanisti oldu, Birinci Dünya Savaşında sağ elini kaybetti, Ravel'in ünlü konçertosu da dahil, sol el için yazılmış piyano konçertoları ısmarlayarak kariyerine devam etti. Ama o, diğer kardeşleri kadar parlak bulunmuyordu, en iyi piyanist olarak bile.

Ludwig Wittgenstein Viyana'da, 26 Nisan 1889'da doğdu, ve (şu anda adı Argentinierstrasse olan) Allegasse'de bir sarayda büyüdü. Soyunda Yahudilerin ağır basmasına rağmen Wittgenstein ailesi Hıristiyan olmuştu, ve o da bir Roma Katolik mezhebi üyesi olarak vaftiz edilmişti. Özel hocalar tarafından aşırı bir kültürel gerginliğin ortasında eğitildi (intihar eğilimli deha kardeşleri sabahlara kadar piyano çalışırlardı, ve bir kız kardeşi Klimt'e portre ısmarlamış ve aile kolleksiyonunda, "tonlarının uygun olmadığı için", Goya'ların bulunmasına itiraz etmişti). Genç Ludwig, on yaşındayken, teller ve tahta parçalarından maket bir dikiş makinası yaptı. On dört yaşına geldiğinde birçok ünlü senfoninin bütün bölümlerini ıslıkla çalabiliyordu. Bunlar, normal bir çocuk anlamında, çalmaya en çok yaklaştığı olaylardır.

1903'te Wittgenstein matematik ve bi-

lim çalıştığı, Linz'deki Realschule'ye gitmek için ilk kez evden ayrıldı. İlginçtir, aynı dönemde Hitler de aynı okuldaydı. İkisi de aynı yaştaydılar, ve aynı sınıfta çalışmış olmaları gerekir. Wittgenstein kendisini orta seviye bir öğrenci sayıyordu, ama buna rağmen kendi yaş grubunun bir üstündeki gruba alınmıştı; Hitler, kendisinin budala arkadaşları arasında nasıl parladığını anlatır, ama kayıtlar kendi grubunun bir altında tutulduğunu gösteriyor. Böylece ıslık çalan budala ve büyük deha hiç karşılaşmadılar.

Bunun ardından Wittgenstein Charlottenburg'da Tecnische Hochschule'de iki yıl makina mühendisliği eğitimi aldı; ve 1908'de çalışmalarına devam etmek için İngiltere'ye gitti. Geçen üç sene boyunca Manchester Üniversitesi'nde havacılık alanında araştırmalar ve Derbyshire yakınlarındaki Glossop'ta Üst At-

mosfer İstasyonu'nda uçurtmalarla deneyler yaptı. Bu dönemde gelecekte olacaklara dair hiçbir işaret göstermedi. Felsefe hakkında hiçbir şey bilmiyordu, ve okul arkadaşları tarafından oldukça parlak ama göz alıcı olmayan birisi olarak görülüyordu. Dönemin tipik İngiliz tavrıyla arkadaşları onu sadece ilginç bir Alman olarak görüyorlardı. Yanılmışlardı: o ilginç bir Avusturyalıydı - az bulunan ama tamamen daha özel bir tür.

Wittgenstein resmiyete düşkünlük derecesinde bağlı ve terbiyeli, ama deneylerinde bir şey yanlış olduğunda hiddete düşmeye de meyilliydi. Diğer insanlarla olan ilişkilerinde kozmopolitan bir Viyana cilası sergilerdi, ama meslektaşları kısa sürede (Wittgenstein ailesinin evine sürekli girip çıkan dahiler, kodamanlar ve bakanlar arasında sayılamayacak herkesin dahil olduğu) sıradan insanlarla sosyal olarak nasıl yaşanılacağı konu-

sunda en ufak bir fikri olmadığını fark ettiler. Bütün gün boyunca ara vermeden saplantılı bir şekilde çalışıp, akşam boyunca intiharını tasarlayarak kaynayan bir banyoda yatardı. Bir pazar günü bir meslektaşıyla beraber Blackpool trenini kaçırınca, bir tren kiralamalarını önerecek kadar çılgındı.

Araştırmasının bir parçası olarak, bir pervane tasarlamaya başladı. Bunun ortaya çıkardığı sorunlar Wittgenstein'ı, içinde bilinçsiz bir itkiyi tetiklemiş görünen, matematiksel teoriye sevketti. Dikkat çekici derecede kısa bir sürede yoğun kişiliğinin bütün gücünü yüklenerek zekası bu noktaya odaklandı. Öyle ki, en sonunda matematiğin temellerini sorgulamaya varana dek gitti ve daha derinleri sorgulamaya devam ettikçe de pervane ve onunla ilgili matematik kısa bir süre sonra unutuldu. Beyni dünyada kesinliğe ait bir taşyatağı bulma ihtiyacına

kilitlenmiş gibiydi. Belki de kardeşlerinin bu dönemlerde intihar etmeye başlamış olmaları ve babasının kansere yakalanması ile onun bu durumu raslantı değildir.

Matematiğin temellerini kim biliyordu? Wittgenstein'a, yakın zamanda Bertrand Russell'ın yaptığı öncü çalışmalardan bahsedilmişti. O da hemen Bertrand Russell'ın konu hakkındaki en son eseri Matematiğin Prensipleri'ni okumaya başladı. Bu eserde Russell matematiğin temellerinin esasında mantıksal olduğunu ve bütün saf matematiğin birkaç temel mantık kuralından çıkarılabileceğini kanıtlamaya girişmişti. Ama Russell'ın denemesi bir paradoksta tökezlemişti. Russell rakamları sınıfları kullanarak tanımlamayı denemişti. Bazı sınıflar kendilerinin üyesidir, bazıları değildir. Örnek olarak insanoğlu sınıfı kendisine dahil değildir, çünkü insanoğlu

değildir. İnsan olmayan varlıklar sınıfı ise kendisine dahildir. Ama "kendilerinin üyesi olmayan sınıflar" sınıfı kendisine dahil midir? Eğer dahilse, dahil değildir. Eğer dahil değilse, dahildir. Bütün matemateğin konumu bu, Russell'a göre "mantık yürütmenin temellerini" etkileyen, sözde önemsiz paradoksa asılı duruyordu. Kitabını, "bütün mantık öğrencilerine" bu problemi çözmeleri için meydan okuyarak bitiriyordu. Wittgenstein hemen bu savaşa daldı. Bütün sınıf kavramını savunulamaz bir varsayım diyerek bir köşeye iterek, köktenci bir çözümle ortaya çıktı.

Russell da karşılık olarak Wittgenstein'ın çözümünü doğru bulmadı, ama aynı zamanda yaratıcılığını da takdir etti. Ama Wittgenstein kolayca vazgeçmeyecekti. 1911'de Russell'ı görmek için Cambridge'e gitti, ve orada, babasının kendisi için seçtiği mesleği, mühendisli-

ği bırakarak, Russell ile felsefe çalışmaya karar verdi.

Russell istediğinden fazlasını almıştı. O dönemde Russell, tartışmalı da olsa, Avrupa'nın en önde gelen filozofuydu; Wittgenstein onun felsefesiyle ilgili neredeyse hiçbir şey okumamıştı. Buna rağmen Russell'ı en derin "felsefi spekülasyonlar" hakkında - bazen mantık, bazen de intiharla ilgili - saatlerce meşgul etmekte ısrar ederek, gece gündüz odasına gelmeye başladı. Russell'a göre, Wittgenstein'da tutku ve hiddet vardı, ve "insan ya anlamalı ya da ölmeli" duygusu. Buna rağmen bildiğine inandığında, kimse onu tersine ikna edemezdi. Russell'ın empirisizme, deneyimlerimizden bilgi edinebileceğimize olan inancını kabul etmeyi reddetti. Wittgenstein'a göre bilgi mantıkla sınırlıydı. Russell, odada bir gergedan olmadığına emin olduğunu söylediğinde, Wittgenstein bunu kabul

etmeyi reddetti. Mantıksal olarak odada bir gergedan bulunması mümkündü. Ardından Russell ona bu gergedanın nerede olabileceğini sorar, ve sandalyelerin arkasına, masanın altına bakmaya başlardı. Wittgenstein hâlâ inatla Russell'ın odada kesinlikle bir gergedan bulunmadığını bildiğini reddederdi.

Neyse ki (veya belki de felsefe için ne yazık ki) Russell çabucak bu inanılmaz derecede yoğun ve egoist yeni öğrencisinin sıradan inatçı ve cansıkıcı bir baş belası olmadığını anladı. Bunun yanında yeni öğrencisinin temel mantığı öğrenmesi gerektiğini de farketti. Russell nüfuzunu kullandı ve zorlukla Wittgenstein için önde gelen Cambridge mantık bilimcilerinden, Kings College öğretim üyelerinden birisi olan, W. E. Johnson'ın hocalık yapmasını ayarladı. Sonuç fiyaskoydu. Wittgenstein "ilk saat bitmeden bana öğretebileceği bir şey olmadığını

fark ettim" dedi. Johnson'da ironik bir şekilde "ilk buluşmamızda o, bana öğretiyordu" gözlemini yaptı. Bu küstah kabalık ve dinleyememe Wittgenstein'ın karakterinde etkinlikleri giderek artan özellikler haline geleceklerdi.

Russell Wittgenstein'ı tanımaya başladığı bu dönemi cömertce "hayatımın en heyecanlı entelektüel maceralarından biri" diye tanımladı. O ve Wittgenstein, o dönem bütün dünyada sadece yarım düzine insanın anlayabileceği kadar karmaşık olan, matematiksel mantığı tartışmaya başladılar. Yine de Russell'a göre, Wittgenstein iki yıl sonunda "ona öğretebileceği her şeyi biliyordu". Dahası, Wittgenstein Russell'ı bir daha asla yaratıcı felsefe yapamayacağına ikna etmeyi başardı. Bu, onun için fazla zordu. Sadece kendisi, Wittgenstein, ileri giden yolu keşfedebilirdi.

Böylece Wittgenstein vekil bir baba

buldu ve onu yok etti. Neyse ki Wittgenstein'ın zekası kişiliği kadar güçlüydü. Hatta ikisini birbirinden ayırmak neredeyse imkansızdır, ve nihayet her ikisi de hayattaki amaçlarını bulmuşlardı. Bu sadece Wittgenstein tarafından yapılan psikolojik bir kesme işi değildi. Kendisi dahil her şeyi yoketmesini durdurabilecek tek şey "gerçek" idi.

Wittgenstein'ın mantık sorunlarıyla boğuşmasını, Yakub'un melekle boğuşmasına benzetmek abartı değildir. Wittgenstein felsefeyi keşfeder etmez, bu onun için bir ölüm kalım meselesi haline geldi. Felsefeyi bundan daha aşağıda gören herkese küçümsemeyle bakmaya başladı.

Ama bu kendini tanıma dönemi bazı kendisinden pek gurur duymadığı keşiflere de yol açtı. Wittgenstein homoseksüel olduğunu farketti. Yalnız, entelektüel genç adamlarla konuşmalar yaparak va-

kit geçirmekten zevk alıyordu, ama bu ilişkileri kösnüllükle kirletmeyi kendisine yakıştıramadı. Doğasındaki bu özellik, sadece Londra'ya yapılan nadir ziyaretler ve Viyana'daki büyük park Prater'de, eve dönüş yolunda, rasgele ahbaplıklarla tatmin ediliyordu. Bütün bunlar sadece psikolojik karmaşasını artırmaya yaradı. İşte burada, en saf haliyle, yükseklere gözünü diken ama gölgelerde yaşayan, kontrol edilemeyeceği noktaya itilen, şeytani deha vardı. Wittgenstein, babası öldükten sonra ("hayal edebileceğim en güzel ölüm, bir çocuk gibi uykuya dalarak"), yenilenmiş bir enerjiyle, mantığın sorunlarıyla savaşmak için Cambridge'e döndü.

Göreceli olarak daha mutlu anlar da vardı. 1913'te Wittgenstein bir arkadaşı, yetenekli genç matematikçi David Pinsent ile yaz tatilinde Norveç'te, Hardangerfjord'un doksan mil kuzeyindeki bir

kasaba olan Skjolden'e gittiler. Burada ikisi on üç yaşındaki okul çocukları gibi eğlendiler. Ama Wittgenstein, Pinsent gibi uyumlu ve kendini geri planda tutan birisi için bile zorlayıcı bir yol arkadaşı olabilirdi. Her sabah, Wittgenstein birkaç saat mantık çalışmalarında ısrar etti. Pinsent'ın kelimeleriyle: "Çalışırken (Almanca ve İngilizcenin bir karışımıyla) kendi kendine mırıldanır ve bu süre boyunca bir aşağı bir yukarı gezinirdi." Diğer zamanlarda önemsiz şeylere had safhada karşı çıkabilirdi. Pinsent manzaranın fotoğrafını çekmek için durduğunda veya trende bir başkasıyla konuştuğu zaman bile, bu Wittgenstein'da, uzun bir somurtmanın takip ettiği, duygusal patlamalara yol açardı. Bunun ne kadarının ezici yönetme isteğinden, ne kadarının bir aşığın kıskançlığından (ya da anlatamadığı aşkından doğan diğer çatışmalardan) kaynaklandığını ölçmek zordur.

Tatil ilerledikçe, Wittgenstein daha da tuhaf ve nevrotik olmaya başladı. Öleceğine inandı ve bunu Pinsent'a, sonunda kendisinin deli olduğuna karar verdirene dek, tekrarladı durdu.

Artık Wittgenstein mantıkta yeni alanlar açıyordu ve Russell'ı, matematiğin mantıksal temellerini bulmaktan alıkoyan problemleri çözmek üzere olduğunu hissediyordu. Tek sorun, artık gerçeği yayınlayamadan öleceğinden emin olduğunu hissediyordu. Wittgenstein, Russell'a, ona nerede hata yaptığını anlatabilmek için "mümkün olduğu kadar çabuk" buluşmalarını istediğini söylediği bir mektup yazdı.

Bütün bu karmaşaya rağmen, iki tatilci İngiltere'ye döndüklerinde, Wittgenstein, Pinsent'a bunun şimdiye kadar yaptığı en iyi tatil olduğunu söyledi. Pinsent günlüğüne tam bir İngiliz beyefendisinin yazacağı gibi, olduğundan daha

hafif göstererek, Wittgenstein'ın zaman zaman yorucu olduğunu yazdı, ama kendisine bir daha onunla tatile çıkmayacağına söz verecek kadar akıllıydı.

Bu arada, Wittgenstein, Russell ile bir dizi acil görüşme yapmaktaydı. Wittgenstein çok heyecanlıydı, ve Russell onun karmaşık mantık tartışmalarını takip etmenin imkansız olduğunu farketti. Ama Wittgenstein fikirlerini mükemmelleştirene kadar kağıda geçirmeyi reddedince Russell çileden çıktı. Sonunda, Wittgenstein'ı, kendisinin sorduğu derinlikli sorulara Wittgenstein'ın verdiği cevapları yazabilsin diye görüşmelerinde bir stenograf bulundurmaya ikna etti.

Stenografın notları Wittgenstein'ın ilk eseri Mantık üzerine Notlar'ın temelini oluşturur. İçinde, (" 'A', 'A' harfi ile aynıdır" gibi) bazıları nefes kesici derecede basit, birçok, kavrayışla dolu yorum yap-

mıştır. Russell, hemen Wittgenstein'ın neyi oturtmaya çalıştığını anladı: Russell'ın sınıflarının paradoksal zorluklarını aşmak için, şeyler söylenmek yerine sembolik şekillerle gösterilmeliydi (çünkü zaten söylenemezlerdi). Bu en iyi anlarda bile anlaması zor bir şeydi. Hatta, bir ihtimal Wittgenstein'ın nerelere vardığını bir tek Russell anlıyordu. Ve anlaşılan böyle de kalacaktı çünkü Russell "ona sadece neyin doğru olduğunu düşündüğünü değil, sebepler de belirtmesini söyledim, ama o sebeplerin (doğru olanın) güzelliğini bozacaklarını, ve kendisini çamurlu elleriyle bir çiçeği kirletirmiş gibi hissedeceğini söyledi." Wittgenstein bir mükemmeliyetçiydi: Ya onu mükemmel, tam ve bir anda anlardınız, ya da ne söylediğini dinlemenizin bir anlamı yoktu.

Buna rağmen Wittgenstein bu basılmamış eserine felsefesiyle ilgili notlar

ekledi. Bu notlar orijinallikleriyle kendilerinden bahsetmeye değerdirler: 1912'de kimse böyle düşünmüyordu. Ve ayrıca hayatının sonuna dek sürdüreceği felsefe anlayışını da içeriyorlardı: "Felsefede çıkarsama/tümdengelim yoktur, felsefe tamamen/sadece tanımlayıcıdır". Wittgenstein'a göre, felsefe gerçeğin bir tasvirini vermez, ve bilimsel araştırmayı ne destekler, ne de karşı çıkar. "Felsefe mantık ve metafizikten oluşur: Mantık temelidir." Gerçekle çok az bağlantısı varmış ve daha çok dil araştırmalarıyla ilgiliymiş gibi gözüküyordu. "Gramere güvensizlik felsefe yapmak için gereken ilk şeydir."

Wittgenstein felsefeyi mantıkla tanımlamıştı/özdeşleştirmişti. Sonraki dönemlerdeki felsefesinin büyük bölümü embriyo halinde burada yatıyordu. Bu andan itibaren hayatını bu sözleri ve onların karışımını geliştirmeye adadığı

söylenebilir. Ama yeni felsefesine girişmeden önce Wittgenstein, belki de artık bu ilgi çekici konuyu çalışmasının zamanı geldiğine karar verdi. Diğerlerinin neler yaptığını görmenin bir zararı yoktu. Pinsent'a göre, "Wittgenstein sitematik olarak (felsefe) okumaya daha yeni başlamıştı ve olabilecek en saf şaşkınlıkla bir zamanlar bilmeden taptığı bütün filozofların aptal, yalancı olduğunu ve mide bulandırıcı hatalar yaptıklarını söyledi." Ancak bu kadar muhalefet edilebilir.

Wittgenstein artık Norveç'e dönmeye ve iki yıl boyunca "mantık yaparak" hayatını tecrit içinde geçirmeye karar verdi. Wittgenstein'ın standartlarına göre bile bu oldukça sert bir karardı. Ray Monk'un müthiş Wittgenstein biyografisine göre, Russell bu fikri "vahşi ve delice" buldu. Wittgenstein'ı vazgeçirmeye çalıştı: "Karanlık olacağını söyledim, o, gün ışığından nefret ettiğini söyledi.

Yalnız kalacağını söyledim, o, zeki insanlarla konuşarak beynine fahişelik yaptırdığını söyledi. Deli olduğunu söyledim, o, Tanrının kendisini aklı başında olmaktan korumasını dilediğini söyledi. (Tanrı bunu kesinlikle yapacak.)"

Pinsent vedalaşmaları sırasında derinden üzülmüştü. (İkisinin de farkında olmamasına rağmen, bu son ayrılışları olacaktı.) Kendisinin bile bu kararından dolayı aklı karışmıştı, ama ne olursa olsun uygulamaya karalıydı.

Wittgenstein duygusuzca Norveç'e yelken açtı ve kısa bir süre sonra aradığı yeri buldu. Burası Hardangerfjord'un doksan mil kuzeyinde bir kulübeydi, ve sadece Skjolden isimli ücra kasabadan kayıkla ulaşılabiliyordu. Bütün Avrupa'da içinde, yetiştiği gelişkin ihtişama daha uzak bir yer bulmak imkansızdı - ve belki de sebep buydu.

Wittgenstein artık,"mantık yaparak",

uzun, soğuk ve karanlık bir mutlak yalnızlık kışına başladı. Hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, kısa süre sonra Russell'a "Sık sık delirdiğimi düşünüyorum" dediği mektuplar yazmaya başladı. Ama Russell'a yazdığı mektuplar aynı zamanda mantıkta yaptığı inanılmaz gelişmelerin de işaretleriyle doluydu. Bunlar Russell'ın matematiğin mantıksal temellerini bulma denemesinden yola çıkıyor ama -mantığın kendisi için bir temel bulmayı deneyerek - çok daha ileri gidiyordu.

Wittgenstein, oluşturan parçalarına bakılmaksızın, mantıksal bir önermenin doğru mu yanlış mı olduğunun gösterilebileceğini öne sürdü. Örnek olarak eğer "Bu elma kırmızıdır ve değildir," dersek bu bir totolojidir (yani herzaman doğrudur.) Ve elma kırmızı olsa da, olmasa da her zaman doğru olacaktır. Benzer şekilde, eğer, "Bu elma ne kırmızıdır ne de

kırmızı değildir," dersek bu bir çelişmedir (yani her zaman yanlış olacaktır.). Eğer bir önermenin totoloji mi, çelişki mi ya da her ikisi de değil mi olduğunu bulmak için bir yöntemimiz olsaydı, bütün önermelerin doğruluğuna karar verebileceğimiz bir kuralımız olurdu. Bir önerme olarak ortaya konan bu kural tüm mantığın temeli olacaktı.

Wittgenstein akıl sağlığını korumak gibi önemsiz bir şey için asla medeniyete geri dönmezdi. Ama annesinin hasta olduğunu öğrenince, kendini Viyana'ya gitmek zorunda hissetti. Vardığında kendine büyük bir miras kaldığını öğrendi. Ama hayatını Wittgenstein parasıyla sürdürmek istemediğine karar verdi, ve gizlice bir grup Avusturyalı şaire bağış yapmaya başladı. Seçimleri oldukça açıklayıcıydı: Bir tanesi, gelişkin dizeleri yoğun bir tinselliği gösteren Rilke'ydi; bir diğeri, kara karmaşık görün-

tüler kullanarak suçluluk ve düşkünlük saplantısının şiirini söyleyen Trakl'dı. (ç.n.: Yazar burada her ne kadar bağış yapılacak şairleri Wittgenstein'ın seçtiğini söylüyorsa da, Wittgenstein hakkında yazılan biyografilerde olay şöyle anlatılmaktadır: Wittgenstein bu kararı verdikten sonra (Innsburck'ta 1910-1957 arası yayınlanan) Der Brenner [1. İmbik; 2. Alplerde Almanya'dan Akdenize açılan geçit] dergisinin yayıncısı Ludwig von Ficker ile temasa geçer. Bağışların yapılacağı sanatçıları seçen kişi Ficker'dır. Wittgenstein Rilke ve Trakl'ı onayladıysa da, diğer yazarların hepsini, Rilke ve Trakl'ı olduğu gibi, Ficker seçmiştir. 100.000 kronluk bağışın 10.000 kronu Der Brenner dergisine, geri kalanı da dergiye yazı yazan, aralarında birer mimar, ressam ve filozofun da bulunduğu dönemin sanatçılarına verilir. Hatta Wittgenstein'ın, bağışlar yapıldıktan

sonra okuduğu yazarlardan birini de beğenmediği anlatılır.)

Birinci Dünya Savaşı başlayınca Wittgenstein Avusturya-Macaristan ordusuna gönüllü yazıldı. Arkadaşı Pinsent ise İngiliz ordusuna yazıldı ve dolayısıyla karşı taraftaydı. Wittgenstein Alman güçlerinin amaçlarına inandığı için değil, bunun görevi olduğunu düşündüğü için orduya yazıldı. Bir Wittgenstein olarak kolaylıkla subay olabilirdi, ama - çok tehlikeli bir karar vererek - er olmayı seçti. Katıldığı ordu, Hasek'in Kahraman Asker Şvayk'ında anlattığı gülünç derecede etkisiz, komutanının unutulmaz "Durum ümitsiz ama umutsuz değil" telgrafını çektiği orduydu. Wittgenstein, katliamın Fransa'da batı cephesindeki siperlerdekine eşdeğer olduğu, doğu cephesine Ruslarla savaşmaya gönderildi. Galiçya'da bir nehir gambotunda, ardından bir topçu bataryasında görev

yaptı. Görevi boyunca Wittgenstein felsefi fikirlerini küçük defterlere yazmaya devam etti. Orijinal felsefe yapıyordu, ama sürekli olarak da intiharın eşiğindeydi. Bütün bu dikkat dağıtıcı şeylere rağmen Wittgenstein korkusuz bir askerdi, ve örnek cesareti sayesinde iki madalya kazandı. (Asker filozoflar arasında tek rakibi Sokrates'dı.)

Wittgenstein itkisel kişiliğin bir parodisiydi. Karakteristik olarak bu ruhsal durumu, nedenlerini kendi psikolojik bileşiminde araştırarak, yatıştırmak için bir sebep görmüyordu. Tam tersine, herkes doğasına uygun davransa, diye düşünüyordu, herkes böyle olabilirdi. Wittgenstein, hayatın "entelektüel bir problem ve ahlaki bir görev" olduğunu öne sürerek, kendi durumunu kendi kendine rasyonalize etti. Kişiliğinin entelektüel ve ahlaki yönleri şimdiye kadar, ikisi de birbirini teşvik eden, iki ayrı varlık ola-

rak durmuşlardı. Sadece savaş sırasında birbirlerine kaynadılar.

(Kendisinden) sürekli entelektüel baskı ve (düşman ve kendisinden) ısrarlı ölüm tehdidi altında, Wittgenstein bir kez daha kendisini tanıdık bir bölgede, çıldırmanın eşiğinde buldu. Bir gün, Galiçya'daki çarpışmaların durduğu bir sırada, bir kitapçı dükkanına rastladı. Burada, sadece başka kitap olmadığı için satın aldığı, Tolstoy'un Yeni Ahit - Özet'ini buldu. Wittgenstein Hıristiyanlığa karşıydı, onu Viyana, ailesi, mantıki temelden yoksunluk, uysal ve yumuşak başlı davranma ve diğer başka bazı tanrının gazapları ile bağdaştırıyordu. Ama Tolstoy'un kitabını okumak, Wittgenstein'ın hayatına dinin ışığını getirecekti. Birkaç gün içinde inanan bir Hıristiyan oldu - her ne kadar bu dönüş bariz bir Wittgensteinvari bir nitelik taşıyorduysa da.

Artık not defterlerinde mantık yanında dini sözler de görünmeye başladı. Kısa bir süre sonra bu iki konunun tek ortak noktasının entelektüel bir türperme olmadığı ortaya çıkar. Birinin ruhu diğerini zorlayarak canlandırır. Wittgenstein'ın dini bile mantıksal bir güç ve açıklığa sahip olmalıydı: "Bu dünyanın varolduğunu biliyorum. Görme alanı içindeki bir göz gibi buraya yerleştirildiğimi." Dünya ile igili sorunsal bir şey vardı ve buna onun anlamı dedik. Ama bu anlam dünya içinde değil, dışında yer alıyor. "Hayatın anlamı, yani dünyanın anlamına Tanrı diyebiliriz." Wittgenstein'a göre dua etmek hayatın anlamı hakkında düşünmek demekti. (Ki bu da, kendisinin Tanrıya, başka bir deyişle hayatın anlamı olduğuna inanmadığı zamanlarda bile, bütün hayatı boyunca dua ettiği anlamına geliyordu. Wittgenstein hatalı olmaya tahammül edemezdi - asla.)

Wittgenstein, ardından - felsefesinde değilse de, hayatındaki en etkili ögelerden biri olan - istek sorununa geçer. Bu konuyu tartışmaya yol açmak için değil, iradesinin dünyaya işlediği sayıyla açar. Ardından, "isteğimin iyi ya da kötü olduğunu biliyorum. Bu yüzden iyi ve kötü bir şekilde dünyanın anlamı ile bağlantılıdır" diye iddia eder. Ama Wittgenstein, isteğinin iyi mi kötü mü olduğunu nasıl "biliyor" - ve bu terimlerle tam olarak ne demek istiyor ? Ayrıca eğer isteği dünyanın içindeyse ve dünyanın anlamı da dışında yatıyorsa, bunların nasıl "bir şekilde bağlantılı" olduğunu anlamak güç.

Bir kez daha Wittgenstein sebeplerin, çarpıcı savlarının sadece güzelliğini bozacaklarını düşünür gibidir. Russell bu kötü felsefi huyu düzeltmeye çalışmıştı, ama o sıralarda, savaş aleyhtarı gösteri yapmak suçundan bir İngiliz hapisanesinde yatmaktaydı. Wittgenstein, bu ilk

dönem felsefi çalışmalarını kusurlu hale getiren bu çileden çıkarıcı uygulamada ısrar edecekti. Ama bu bir eksiklik miydi? Wittgenstein ne yaptığını bilir gibiydi. Böylesine çarpıcı savlar ortaya atıp, bunları bulandırıcı gerekçeler ve sebeplerden yoksun bırakmak, söylediklerine neredeyse kehanetsel bir güç veriyordu. Wittgenstein gerçekten çok, yapacakları etkiyle ilgilenmiş olabilir mi? Böyle bir önermeden dehşete kapılabilirdi. Yine de, hayatı ve eserleri boyunca süren, bu kuşku uyandıracak şekilde gösteri gibi duran ince ama belirgin seyri reddetmek mümkün değildir. Beğenin ya da beğenmeyin, kişiliği efsanevi boyutlardaydı (ve çoğunlukla bundan gerçekten rahatsızdı). İnsan, bu sahne ışıklarına karşı hissettiği çekimin en azından bir bölümünün bilinçaltı bir çekim olduğunu varsayabilir.

1918'de Wittgenstein subaylığa terfi

ettirilmiş ve İtalya cephesine tayin olmuştu. Hernasılsa, Wittgenstein savaş boyunca Pinsent ile aralıklı olarak haberleşmeyi başarmış, ama şimdi dostu Pinsent'ın öldürüldüğü haberini almıştı. Pinsent'ın annesi sözünün ironisini farkında olmadan, Wittgenstein'a "son ana kadar sizi ne kadar sevdiğini söylemek istiyorum" diye yazdı. (Bütün ipuçları Pinsent'ın Wittgenstein'ın ona karşı duygularının gerçek doğasından haberi olmadığını gösteriyor.) Wittgenstein da cevabında Pinsent'ın "ilk ve tek dostu" olduğunu yazdı. İlk büyük eserini Pinsent'ın anısına ithaf edecekti.

1918'de Avusturya-Macaristan teslim oldu. İtalya'da birçok Avusturyalı subay askerlerini kaderleriyle başbaşa bırakarak Avusturya'ya giden trenlere bindiler. Ama, böyle bir davranışta bulunamayacak olan Teğmen Wittgenstein değil. (Wittgenstein'ın hayatının prensipler ta-

rafından nasıl yönetildiğini anlatırken abartmak neredeyse imkansızdır. En ağır bunalımları, her zaman geçici olarak rahatladığı ve hayatının, uygulanması imkansız prensiplerinin ne kadar altında olduğunu görebildiği anlarda ortaya çıkmıştır.)

Wittgenstein İtalyanlar tarafından esir alındığında çantasında sadece savaş boyunca yazdığı felsefi eserinin metni vardı. Bu eser, sonunda Tractatus Logico-Philosophicus ismiyle anılacaktı. Bu yapıt modern çağın ilk büyük felsefi çalışmasıdır. Açılış cümlelerinden başlayarak felsefeye yeni bir açılım getirdiği ortaya çıkar.

"1 Dünya, olduğu gibi olan her şeydir."

"1.1 Dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil."

Açık, etkileyici savlar, mümkün olan en az gerekçe ve sebeple birbirine bağlanarak art arda gelir:

"1.13 Mantıksal uzam içindeki olgular, dünyadır.

"1.2 Dünya olgulara ayrılır."

Kitabın sonuç cümlesi daha da unutulmazdır:

"7 Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı."

Pek az kişi felsefenin gidişatını böylesine çarpıcı bir şekilde değiştirdi. Böylesine özlü bir kavrayış sadece Sokrates (Kendini bil), Deşcartes (Düşünüyorum, öyleyse varım), ve Nietzsche (Tanrı öldü)'de vardır. Çok teknik olduğu yerler (mantıksal anlamda) dışında, Tractatus yazılmış en heyecan verici felsefi eserdir. Açıklığı ve cesur tartışmaları, birçok sonucunun yaptığı gibi, eseri zaman zaman neredeyse şiirsel hale getirir. Temel fikrini anlamak kolaydır.

Tractatus, ne hakkında konuşabileceğimizi anlamlı bir şekilde betimleme denemesidir. Bu da, Dil nedir? Sorusuna

yol açar. Wittgenstein dilin bize dünyanın bir resmini verdiğini söyler. Bu fikri, bir davada bir kazayı betimlemek için model arabaların kullanıldığını okuduğu bir gazete haberi esinlemiştir. Model arabalar olayın gerçek durumunu anlatan dil gibiydi. Ne olduğunu resmediyorlardı, ama daha da önemlisi aynı "mantıksal şekli" paylaşıyorlardı - ikisi de mantık kurallarına uyuyorlardı. Model arabalar (dil) ayrıca bütün ihtimalleri betimlemek için de kullanılabilirlerdi (kılpayı kurtarmak, trafik sıkışıklığı, kazaya sebebiyet verdiği ileri sürülen arabanın yokluğu, ve diğerleri). Ama iki arabanın aynı anda aynı yerde bulunmasını ya da bir arabanın aynı anda iki farklı yerde bulunmasını betimleyemezlerdi mantıksal şekil bunu önlüyordu - hem gerçekte, hem de dilde.

En küçük önermelerine dek analiz edildiğinde, dil gerçeğin resimlerinden

oluşur. Bu yolla önermeler gerçeğin bütününü temsil edebilir, bütün olayları - çünkü önermeler ve gerçek aynı mantıksal şekle sahiptir. Mantık dışı olamazlar.

Dilin sınırları düşüncenin sınırlarıdır, çünkü bu da mantık dışı olamaz. Dilin ötesine geçemeyiz, çünkü bunu yapmak mantıksal olasılığın sınırlarının ötesine geçmek olacaktır. Dilin mantıksal önermeleri dünyanın bir resmidir ve başka bir şey olamaz. Başka bir şey hakkında hiçbir şey söyleyemezler. Bu bazı şeylerin söylenemeyeceği anlamına gelir. Ne yazık ki, Tractatus'taki savlar bu sınıfa dahildir. Bu savlar dünyanın resmi değildir.

Wittgenstein bunun farkına vardı. Bu zorluğu aşmaya çalışırken, daha önceki, bazı şeylerin doğru olduğu söylenemese bile, doğru oldukları gösterilebileceği fikrine bağlandı. Tractatus'ta gerçekte sadece gösterilebilecek olanı söylemeye

çalıştığını kabul etti. Ama, Tractatus'u, diğerlerini aynı şeyi yapmaktan men eden, meşhur sert açıklamasıyla sona erdirir: "Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı".

Kaçınılmaz olarak Tanrı bu üzerine konuşulamayanlar sınıfına dahildir. Tanrı hakkında bir şey söyleyemeyiz, çünkü dil sadece gerçeği resmeder. Wittgenstein Tanrı gibi şeylerin varolduğunu, sadece söylenemeyecek ya da düşünülemeyecek olduklarını öne sürer. "Gerçekten de kelimelere konamayacak şeyler vardır. Onlar kendilerini kanıtlarlar. Onlar mistik olandır." Savaş zamanı defterlerindeki yazılarında olduğu gibi, Tractatus'un sonu mantık ve mistisizmin saygı uyandıran bir karışımıdır. Bunu hokus-pokus deyip geçmek zordur, özellikle böylesine güçlü bir açıklıkla vurgulandığında. Her ne kadar felsefi şiir olarak en üst seviyedeyse de, ne yazık

ki, felsefe değil.

Ne yazık ki, Tractatus'a yapılan çok daha önemli başka itirazlar da var. Kabul edildiği gibi, dil ve gerçek arasında kesinlikle bir bağlantı olabilir. Ama bu bağlantının "mantıksal şekilde" olduğunu nasıl bilebiliriz? Wittgenstein (kesinlikle yaptığının bu olduğuna inanmıyor olsa bile) bunu aceleye getirmeye zorlanmıştı. Bunun yanında, üstüne konuşamayacağımız şeyler sınıfına, eğer medeni bir şekilde yaşamaya devam edeceksek, kaçınılmaz olarak konuşmak zorunda olduğumuz, oldukça yüksek sayıda, bazı şeyler de giriyor. Başlangıç olarak, iyi ve kötü (hatta doğru ve yanlış) hakkında konuşamayız. Benzer şekilde, sanatın "dili" de bu sınıfa girer, çünkü özü gereği mantık dışıdır. Metaforik olduğu için bir sanat eseri hem kendisi, hem de başka bir şeydir. Ve bir sanat eseri hakkında, vurguladığı şeyin vurgu-

lanamaz olduğunu söylemek bir çelişkidir. (Wittgenstein bile hiçbir şeyi vurgulamadığını öne sürmekte zorlanırdı.) Bazıları dilin kendisinin de bu sınıfa girdiğini öne sürmüşlerdir. Wittgenstein, bu sorunu mantıksal önermelerin totolojik oldukları için, "hiçbir şey söylemediklerini" açıklayarak aşmıştır. Bu itiraf, bu anlamda felsefenin sonunu getirir gibi görünmektedir. Wittgenstein Tractatus'un önsözünde, bunu işaret edecek nezakete (ya da kibirli bir gurura) sahiptir.

Ciddi itirazlara ve felsefi batışın kabulüne rağmen, Tractatus'un etkisi derin olacaktı. Özellikle, mantıkçı pozitivizmi ortaya çıkaran, Viyana Çevresi'ne ilham kaynağı oldu. Felsefe sona ermiş olabilirdi, ama bu mantıkçı pozitivistleri bu sondan yola çıkarak kendi felsefelerini oluşturmaktan alıkoymadı. Onlara göre, herhangi bir önermenin anlamı, onun doğrulanma yönteminde yatar. İki

tür anlamlı önerme vardır. Matematik ve mantıkta bulunan birincisinde, öznenin anlamı yüklemin anlamı içinde yer alır. Bunlar totolojiktir, ve özneyi yüklemle karşılaştırarak doğrulanabilir - örnek olarak, "On iki eksi on eşittir iki". İkinci tür önerme gözlemle doğrulanabilendir - örnek olarak, "Top tepeden aşağı yuvarlanıyor". Eğer bir ifadeyi doğrulayamıyorsanız anlamsızdır. Bu, "Tanrı vardır" gibi teolojik ifadeler de dahil bütün metafiziği dışlar. Wittgenstein'a göre "Tanrı var mıdır" gibi bir soru, anlamsız oldukları için, bırakın cevaplanmayı, sorulamaz bile. Totolojik olmayan ya da gözlem ile doğrulanamayan hakkında anlamlı bir şekilde konuşamayız. Buna rağmen Wittgenstein, mantıkçı pozitivislerin aksine Tanrıya inanmaya devam etti - onun hakkında konuşmak imkansız olsa bile.

Wittgenstein'ın sonuç cümlesi - "Üze-

rine konuşulamayan konusunda susmalı" dahi bir sorun ortaya koyar. Bir şey hakkında anlamlı bir şekilde konuşmak mümkün değilse, onun hakkında sessiz kalmalıyız. Tanrı, ahlak, estetik, yarıştan önce Kentucky Derbisi'nin galibini tahmin etmek - hepsi sessizliğe mahkum edilmiştir. Ne yazık ki, "Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı" gibi ifadeler de aynı sınıfa giriyordu, ama Wittgenstein bunu savındaki ölümcül bir hata olarak görmüyordu.

Wittgenstein Tractatus Logico-Philosophicus'un son rötuşlarını, Cassino'da had safhada kişisel ihtiyaç eksiklikleri altında, İtalyanların elinde savaş mahkumu olarak tutulurken yaptı. Oradan Russell ile bağlantı kurmayı başardı, ve Tractatus, Russell'ın önsözüyle basıldı. Önsöz Wittgenstein'da kızgınlık ve hayal kırıklığı yarattı, çünkü Wittgenstein'a göre, Russell'ın kitabını anlamadığını

gösteriyordu. Düzeltme olarak kendi önsözünün eklenmesinde ısrar etti. Bu önsözde, tevazuyla, çalışmasının "girişilemeyen ve kesin... gerçeği... [felsefenin] sorunlar[ın]a nihai çözümü" içerdiğine işaret eder. "Bu sorunların çözülmesiyle ne denli az şeyin başarılmış olduğunu" itiraf edecek kadar da naziktir.

Felsefenin sonunu getirmiş olduğu için, Wittgenstein çok mantıklı olarak bu konuya devam etmeye gerek görmedi. Savaştan sonra Avusturya'ya eve dönünce başka bir meşgale bulmak için bakınmaya başladı. Bir manastıra girmeyi düşündü, ama kendisini kapıda karşılayan rahibi kaba bulduğu için bu kararından vazgeçti ve bahçıvan olarak manastır arazisinde çalışmaya başladı. Bir aziz hayatı yaşamaya kararlıydı (kendi felsefesinin, azizleri, üzerine konuşulamayacak olarak gördüğü için, anlamlı varlıklarını reddetmesine rağmen). Esasında

Wittgenstein bir kez daha derin sorunları olan bir döneme girmişti. Savaş sırasında bir tür dini değişim geçirmişti, ve şimdi, Tolstoy'un hayatının son döneminde vaaz ettiğine benzer, sade ruhani bir hayat yaşamaya inanıyordu.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkıntılar içindeydi, ve Avusturya'nın kendisi de hem ruhsal hem de ekonomik olarak yıkıntı halindeydi. Ama Karl Wittgenstein'ın ölümünden önce verdiği talimatlar uyarınca, aile serveti Amerika'daki yatırımlara aktarılmıştı. Oğlu Ludwig'in kızgınlığına rağmen, mirasını dağıtmaya çalıştığı savaştan önceye göre daha zengindi. Manastırın bahçesinde çapalamaları arasında, Wittgenstein, aile avukatının bu sefer talimatlarını tam olarak uyguladığından ve kendisine miras kalan servetin tamamını dağıttığına emin olmak için Viyana'ya gitti. Bu biraz vakit aldı, çünkü avukat önce talimatı

inanılmaz bulmuş ardından da kurtulması istenen miktarı öğrenince hayrete düşmüştü. Sonunda, büyük bölümünü, aile servetinin bir bölümünün daha öbür dünya işlerine dalmış ya da alkolik şairlere yapılan bağışlarla ziyan olduğunu görmek istemeyen kızkardeşlerine geçirmeyi başardı.

Felsefe ve miras kalan milyonlarından kurtulan Wittgenstein, Avusturya'nın ücra bir dağ kasabasında öğretmen olmaya karar verdi. İçinde çeşmesi olan güzel küçük bir parkı olduğu için bir kasabayı reddettikten sonra ("Bu bana göre değil, ben tamamen kırsal bir yer istiyorum.") fakir Trattenbach köyüne geldi.

Wittgenstein'ın buradaki geçici ikameti her yönden bir felaketti. Aristokrat aziz, kendi uygulanması imkansız prensiplerini köylü çocuklarına uygulamaya başladı, ve bunun üzerine aileleri çileden

çıktı (fakirlik ve basitlik hakkında eğitime ihtiyaçları yoktu). İçlerinde Tanrı korkusu olan köylüler, Wittgenstein, yerleşik azizleri ayini ruhani olarak anlamsız bulduğu gerekçesiyle, kiliseye gelmeyi reddedince aynı derecede çileden çıktılar. Ve kasabanın Bierstube'sinde (bar) onlara katılıp içki içmeyi reddederek, kendi boş odasında klarnet çalmayı (ve intiharını tasarlamayı) tercih edince iyice gücendiler. Birkaç yıl sonra bardağı taşıran son damla geldi. Okuldaki bir olay sırasında Wittgenstein bir çocuğa vurdu. Olay olduğundan daha büyütüldü, ve kasabalılar felsefi olarak imkansız azizlerinden kurtulmayı başardılar.

Wittgenstein, ailesinin akli dengesi hakkında iyice endişeye düştüğü Viyana'ya geri döndü. Kızkardeşlerinden biri onu kendisine bir ev yapması için görevlendirdi, ve Wittgenstein her zaman olduğu gibi ciddiyetle görevi üstlenip, hiç

süslemesi olmayan, modern, blok şeklinde bir bina çizmeye girişti. Ama bu pek kolay bir inşaat olmayacaktı; plandaki her ögenin fanatik bir doğrulukla uygulanması gerekiyordu: Bir pencerenin olması gerektiği yerden birkaç santim saptığı anlaşılınca tüm bir duvar yıkıldı; her kapı kolu özel olarak yapılmak zorundaydı; vs. İşciler mükemmeliyetçi patronları yüzünden çıldırmak üzereydiler. Ama milyoner kızkardeşi için üç katlı modern bir hapisane-ev inşa eden bu deliyi bırakmadılar, çünkü Viyana sokaklarında insanlar açlıktan ölüyordu.

Ev hâlâ, Viyana'nın doğu yakasında Tuna kanalı yakınlarındaki bir cadde olan, Kundmangasse'de ayaktadır. Bina görünüş olarak, üç katlı, sıra sıra geniş düz camlı, hiç de sıradışı olmayan, erken yirminci yüzyıl stilinde bir bloktur. Birkaç yıl önce Wittgenstein Evini ilk bulduğumda, ziyarete açık olmadığı söylen-

mişti. Hayal kırıklığı içinde caddede durup, içinin nasıl olduğunu görmek için camlardan içeriye bakmaya çalıştım. Camlardan birinden onu diyagonal olarak kesen bir merdiven gördüm. Kısa bir süre sonra hemen başımı çevirdim. Bir kadın merdivenden inmeye başlamıştı, ve kendimi onun eteğinin altına bakarken buldum. Anlaşılıyor ki, bu yapısal gaf, tam planlandığı gibi yerleştirilen, kusursuzca çizilen elektrik düğmeleri ve benzer şeylere olan saplantısının arasında, mimarın gözünden kaçıvermişti. (Çarpıcı bir paralellikle, Wittgenstein'ın, o dönemde aklında şekillenmeye başlamış olması gereken ikinci felsefesi de, detaylara olan saplantısı, ve onunla yaşaması beklenen insanların ihtiyaçlarını tamamen göz ardı etmesiyle, dikkat çekici bir benzerlik gösteriyordu.)

Wittgenstein kız kardeşi için bu evi inşa ettiği sıralarda, Viyana Çevresi'nin

üyeleriyle de düzenli olarak görüşmekteydi. Bu tartışma grubu, (daha sonradan sınav sonuçlarından hayal kırıklığına uğrayan bir öğrencisi tarafından vurulan) Schlick ve (hepimiz Esperanto konuşsak bütün felsefi sorunların çözüleceğine inanacak olan) mantıkçı Carnap gibi, orta Avrupa'nın en iyi akıllarından bir bölümünü kapsıyordu.

Viyana Çevresi'nin üyeleri, Wittgenstein'ın Tractatus'undaki fikirleri, Mantıkçı Pozitivizmin şiddetli antimetafiziğine doğru geliştirme sürecindeydiler. Wittgenstein'ın kendisini derin bir şekilde ruhani bir adam olduğunu gördüklerinde çok şaşırmışlardı. Tahmin etmeliydiler: Tractatus'ta üstü kapalı mistisizmin etkin havası vardır. ("Dünyanın nasıl olduğu değildir gizemli olan; olduğudur.") Açıklama yoluyla, Wittgenstein, Tractatus'ta söylemediklerinin, söylediklerinden daha önemli olduğunu öne sür-

dü. Avrupa'nın en iyi akılları, var olamayan, söyleyemediklerini ve söylenemeyenleri açıklamaya çalışan modern azizler gibi şaşkın bir sessizlik içinde dinlediler. Felsefi Hint ipi numarası Wittgenstein'ın felsefeyi öldürmekte hiç de başarılı olamadığını fark etmesine yol açtı.

Bu eşi olmayan bir olaydı. Daha önce hiçbir büyük filozof, kendisine bile, felsefesinin yanlış olduğunu itiraf etmemişti. Ama Wittgenstein kendisinden beklenecegi gibi bir adım daha ileri gitti. Kendi felsefesi yanlış olduğuna göre, tüm felsefe belli ki yanlıştı. Şimdi felsefeyi bir kez ve tamemen yok etmek için ikinci denemesine girişti.

1929'da Cambridge'e geri döndü. Dünya üzerinde neden bahsettiğini anlayabilecek tek filozof Russell'dı, ve Russell kısa zamanda farketti ki, Wittgenstein'ın neden bahsettiği konusunda en ufak bir

fikri bile yoktu. Fakülte, her şeye rağmen, Wittgenstein'ı Trinity College öğretim üyesi olarak almaya karar verdi (derecesi bile olmamasına rağmen).

Wittgenstein sonraki on sekiz yıl boyunca, sürekli olarak böylesine "dürüst olmayan" bir şey yaptığı için kendisine kızarak, ve felsefeyi "bir tür yaşayan ölüm" olarak tanımlayarak, ders verdi. Derslerinde yeni felsefesini ya da antifelsefeyi, ayrıntılandırmaya başladı. Bunlar, Wittgenstein'ın, Trinity College'de Whwell's Court'ta hâlâ korunan, çimenlikli ve içinde çıplak bir gencin bronz bir heykeli bulunan bir bahçeye bakan, sofuca boş odalarında verilen, efsanevi derslerdi. Wittgenstein'ın odalarındaki tek süs, başka kimsenin anlayamadığı felsefeyi içeren kağıtlarını koyduğu kasaydı. Wittgenstein'ın derslerine katılmalarına izin verilen seçilmiş azınlık kendi sandalyelerini getirmek zorunday-

dı. Wittgenstein "düşünerek" kafasını tutarken sessizce beklerlerdi. Zaman zaman en uç seviyede gayret görüntüsüyle, filozof kendisinden bir "düşünce" iletirdi. Wittgenstein dışında kim olursa olsun, bu "orijinal düşünmenin" gülünç derecede kendini beğenmiş bir öznesi olurdu. Ama bulunan herkes gülünç olmak bir yana havanın elektrikli olduğu konusunda hemfikir. Bazen Wittgenstein, Cambridge'in en iyi beyinlerinden yani, her zamanki gibi yalnız entelektüel genç adamlardan oluşan "öğrencilerinden" birini sorguya çekerdi. Bütün bu sertliğine rağmen sonraki yıllardan birinde, Birleşik Devletler hava kuvvetlerinden bir zenci davet edilmediği halde çıkagelmiş, ve "neşeli yüzü" sayesinde kalması istenmişti. (Bu arada Cornell ve birçok başka yerden Wittgenstein'ı dinlemek için Atlantiği geçen profesörler genellikle reddedilirlerdi.)

Herkes kabul eder ki, Wittgenstein öğrencilerinden birini sorguladığında, en yakın eşdeğer İspanyol Engizisyonuydu. Wittgenstein, öylesine baskın bir kişiliğe sahipti ki, izleyicilerini dehşete düşürürdü. Ona karşı çıktığı bilinen tek kişi bilgisayarın mucidi ve çağın en büyük matematikçilerinden biri olan (sonradan Almanların Enigma kodunu çözerek İkinci Dünya Savaşının kazanılmasını sağlaması için matematik kariyerini bırakmaya zorlanan), Turing'di. Wittgenstein derslerinden birinde mantık ve matematik gibi bir sistemin, içinde bir çelişki olsa bile değerli kalabileceğini önerdi. Turing karşı çıktı: Gizli bir çelişkiyi içeren matematikle bir köprü kurmanın anlamı yoktu, köprü çökebilirdi. Wittgenstein bunu kabul etmeyi reddetti: Empirik kaygıların mantıkta bir rolü yoktu. Ama Turing susmayı reddetti ve köprünün çökeceğinde ısrar etti. (Wittgenstein'ın fel-

sefesinin gerçek hayata uyarlanmasıyla oluşan paralel, ilginç bir zihin egzersizi sunar.)

Cambridge'de geçirdiği süre boyunca Wittgenstein üniversite için *monstre sacre* (kutsal canavar ç.n.) gibi bir şey haline gelmişti. Felsefe kulübünün haftalık toplantılarında ortaya çıkar ve profesör öğrenci ayırmadan herkesin savlarını saldırganca yok ederek, tartışmayı ele geçirirdi. Çoğunlukla yalnız kaldı, ama sonunda birisiyle beraber yaşamaya başladı; birkaç entelektüel genç adamla arkadaşlık kurdu. Her seferinde, çoğunlukla platonik olan, bu ilişkileri o yönetiyordu, ama sık sık dostlarına ciddi zararlar verdi. Akademik çalışmalarını bırakmaları ve yerel bir fabrikada çalışarak ya da hastanede hamal olarak Tolstoyvari bir sadelik içinde yaşamalarında ısrar ederdi.

İkinci Dünya Savaşı başlayınca Witt-

genstein da hamal oldu. Neyse ki üniversitede yüksek yerlerdeki arkadaşları İngiliz vatandaşlığına geçmesini sağlamışlardı, ama Wittgenstein kızkardeşleri Avusturya'da Nazi işgali altındaki Viyana'dayken kendisinin güvenlikte olmasından acı çekti. Wittgensteinlar Yahudiydi, ve Rotschild'lerin Avusturya'daki benzerleri olmalarına rağmen, güvenlikleri garanti altında değildi. (Wittgensteinlara has kurallı kibirin miras kaldığı tek kişi Ludwig değildi. Bir Nazi subayı ablasına Wittgensteinların Yahudi olarak sınıflandırılmayacağını bildirdiğinde, ablası çok kızmıştı. Hiçbir yeniyetme Wittgensteinlara ne olduklarını veya olmadıklarını söyleyemezdi, ve Yahudi kanından olduklarını belgeleyen kağıtların düzenlenmesinde ısrar etti.)

1944'te Wittgenstein Cambridge'e döndü ve yeni felsefesini içeren bir metnin basımının hazırlıklarına başladı. Adı

Felsefi Araştırmalar olacaktı ve sonunda 1953'te basıldı. Bu ve artık reddettiği Tractatus, Wittgenstein'ın basıma hazırladığı yegane iki kitaptır. Yarım düzineden fazla da ölümünden sonra yayınlandı; bunlar "öğrencilerinin" tuttuğu ders notları ve ünlü kasadaki defterlerinden oluşturulmuştu.

Bazıları kasasının uzun sofu dönemi boyunca Wittgenstein'ın kendisine izin verdiği tek lüksü olmasını sembolik bulurlar. Hem hayatı ve hem de çalışmalarında açıklığı arayan adam kendi içinde kilitli birçok karanlık giz saklıyordu. Benzer şekilde, diğerleri "Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı." Sözü ile kendi homoseksüelliğine yaklaşımı arasındaki benzerlik hakkında yorumlar yapmışlardır. Wittgenstein'ınki kadar yoğun bir hayat böyle paralellikler konusunda zengin olmaya adaydır. Ama belki de başka bir ünlü sözünü tekrarlasak

daha iyi olacak. Böyle konular hakkında anlamlı çok az şey söylenebilir, onlar sadece gösterilebilirler.

Tractatus'a oranla, Wittgenstein'ın Felsefi Araştırmaları acı bir hayal kırıklığıdır. Tractatus'un açıklığı ve cesareti yerini belirli duyumların ve kelimelerin anlamlarının bit ayıklar gibi yapılan mantıksal analizine bırakmıştır. Artık felsefe yoktur, sadece düşünüşümüzdeki hataların açığa çıkarılmasını içeren felsefe yapmak vardır. Bunlar dilbilimsel hatalardan ortaya çıkar. Dil dünyanın bir resmi değildir, birçok birbiriyle bağlantılı ip parçalarından oluşan bir ağ gibidir. Bir kelimeyi uymadığı bir durumda kullandığımızda anlayışımız düğümlenir. Felsefenin görevi bu düğümleri özenle çözmektir. Felsefenin bugün bu kadar karmaşık (ve sıkıcı) olmasının sebebi budur. Felsefenin uzun ve parlak geleneği, kültürümüzün önemli bir par-

çasını oluşturan derin soruları, artık dilbilimsel araştırmaya indirgenmiştir. Wittgenstein'ın ikinci felsefesi yakın zamanda, bilimdeki evreni oluşturan temel atom altı parçacıkların iç içe geçmiş bağ parçaları gibi olduğunu öne süren Süperbağ Teorisi ile karşılaştırılmıştır. Bu benzetme yanlıştır - bu ip oyunu teorilerinden sadece bir tanesi ilginç olabilir.

Wittgenstein ikinci felsefesini yaratmış olarak bir kez daha bir aziz olmaya gitti. Bir süre İrlanda'nın batısında, düşündüğü ve martıları beslediği bir kulübede yaşadı. Ama bir süre sonra böylesine sert bir hayatı sürdüremeyecek kadar hastalandı, İngiltere ve Amerika'da arkadaşlarıyla kalmaya başladı. Hastalığına kanser teşhisi kondu, ve Cambridge'de 29 Nisan 1951'de öldü. Asla kiliseye giden bir Hıristiyan olmamasına rağmen Katolik töreniyle gömülmek istedi. Mezarı, onun tarzına uygun olduğu

gibi sadece adının, doğum ve ölüm tarihlerin yazılı olduğu sade mezar taşıyla, St. Gile Kilisesi'nin (Huntingdon yolunda kilisedēn bir mil uzaktaki) ot kaplamış hoş bir bakımsızlık içindeki mezarlığında görülebilir. Soğuk ve sisli bir Şubat akşamüstü burayı ziyaret ettiğimde, Wittgenstein'ın mezarının sınırları bir hayranının ektiği (neredeyse kesin olarak yatanın estetik beğenisini kazanamayacak) kışın çiçek veren hercai menekşelerle çevrilmişti. Mezartaşı, üniversite öğrencilerinin dikkatsiz (ya da bir ihtimal saygısız) ilgisini akla getirir biçimde aşınmıştı. Bu kötü şöhretli felsefe zehiri hâlâ çağrılı olmayan takipçilerinin ilgisini çekmeye devam ediyor.

Sonsöz

Wittgenstein Felsefi Araştırmalar'ın basılmayan önsözünde mirasını açıklar. Orada, felsefesinin, içinde yazıldığı ruhu anlayabilenlere yönelik olduğunu anlatır. Russell'ın gözlemlediği gibi, Wittgenstein'da Lucifer'ın gururu vardı - ama bir azizin fanatizmine de sahipti. "İyi olan Tanrısaldır. Garip gelmesine rağmen, bu benim etiğimi özetler. Sadece doğaüstü olan Doğaüstünü anlatabilir." Hayatını bu seviyede yaşamaya kararlıydı, ya da hiç yaşamayacaktı. (Sürekli intihar sorusu sadece psikolojik bir miras değil, ahlaki bir sorundu da.)

Wittgenstein bu tavrın "Avrupa ve Amerikan medeniyetinin ana eğiliminin" ruhuna uygun olmadığının farkındaydı. Yirminci yüzyılın en büyük filozofu olduğu ihtimaline rağmen, sürekli

olarak bununla çatışma halinde yaşadı. "Zamanımızın endüstri, mimari ve müziğini, faşizmi ve sosyalizmi de içinde..... yabancı ve uygunsuz" buluyordu. Karakteristik olarak "bunun bir değer yargısı olmadığında" ısrar etti. Bu tür konularda kendisini normal insan zevkinin, hatta tarihin üstünde görüyordu. Buna rağmen modern kültürün birçok yönü hakkında, ilginç bir şekilde değer yargısı gibi görünen şeyler yapmaya devam etti. "Diğer insanların mimari olarak nitelendirdiği her şeyin gerçekten mimari" olduğunu kabul etmeyi reddetti (Onun bu konudaki çabalarıysa sessizlikle karşılandı)."Bugün modern müzik olarak adlandırılan şeyi büyük bir şüpheyle, (dilini anlamadan)" izledi. Bu itiraf alçakgönüllülük sebebiyle değil, kendisini bu konuların üstünde gördüğü için yapılmış gibi görünüyor. Ve bu da onu kesinlikle başka ezici yargılarda bulun-

maktan alıkoymuyordu, özellikle de kibir, acıma duygusuyla tava getirildiğinde. "Sanatın ortadan kalkması bu medeniyeti oluşturan insanları küçük düşürücü biçimde yargılamayı haklılaştırmaz." Böyle zamanlarda, "gerçek güçlü karakterler" sanatı bırakır ve başka şeylere yönelirler - felsefeyi sona erdirmek gibi belki de. Bize "en iyi üyelerinin sadece kendi çıkarları için çalıştığı bir kitlenin etkileyici olmayan gösterisidir" sunulan. Kitlesel demokrasinin ve ayak altında çiğnenen büyük sayıda insanlığın bağımsızlığını kazandığını gören bir çağda, "Avrupa medeniyetinin eğilimine karşı hiç yakınlık duymuyorum ve amaçlarını anlamıyorum, eğer varsa" gözlemini yaptı. Ama kabul etti ki, "kültürün ortadan kalkışı, insani değerin ortadan kalkışını değil, sadece bu değerin vurgulanması yöntemlerinin ortadan kalkışını gösterir." İnsani değerlerin kültürel an-

latımını ortadan kaldırmış olarak, Wittgenstein bu tür konularda sessiz kalmamız gerektiğinde ısrar eden bir felsefe ortaya çıkardı. İnsanlığı ağzı tıkalı bıraktı.

Karşı yöndeki karşı çıkışlarına rağmen, Wittgenstein ilginç bir şekilde çağının ruhuyla uyum içindeydi. Onun zamanında insani değerler ağırlıklı olarak felsefeyle işi olmayanlar - yirminci yüzyılın toplumsal düzenini şekillendiren popülistler ve demagoglar - tarafından belirlendi. Bireysel alanda ise, ruhani de dense psikolojik de, işler hâlâ kesin değil.

Wittgenstein'ın felsefesinin sonucu olarak, bir zamanlar felsefe tarafından sorulan sorular artık şiirin alanına geçti. Şiirin gidişatına bakılırsa burada da pek uzun süre sorulmayacaklar. Tanrısız yapmayı öğrendik, ve görünen o ki, felsefesiz yapmayı da öğreneceğiz. Artık,

yazık ki, tamamlanmış (ve tamamen kalp hale gelmiş) konuların arasına katılacak, simya, astroloji, platonik aşk ve üslupçuluk gibi.

Wittgenstein'ın Yazılarından

(Tractatus Logico-Philosophicus'tan alınan bölümlerde Oruç Aruoba çevirisi kullanılmıştır. Kendisine teşekkür ederiz.)

Wittgenstein Tractatus Logico-Philosophicus'unu iki çarpıcı sözle açar:

1 Dünya olduğu gibi olan her şeydir.

1.1 Dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil.

Ardından öne sürer:

1.12 Çünkü, olguların toplamı, neyin olduğu gibi olduğunu, aynı zamanda da bütün nelerin olduğu gibi olmadığını belirler.

1.13 Mantıksal uzam içindeki olgular, dünyadır.

Bu şuna geçer:

2 Olduğu gibi olan, olgu, olgu bağlamlarının öyle varolmasıdır.

2.01 Olgu bağlamı, nesnelerin (olanla-

rın, şeylerin) bir bağlantısıdır.

Ardından öne sürer ki:

2.012 Mantıkta hiçbir şey raslantısal değildir: Şey, olgu bağlamında yer alabiliyorsa, olgu bağlamının olanağının şeyde zaten önceden ayırdedilmiş olması gerekir.

Daha sonra etik durumunu belirler:

6.421 Açık ki Etik söylenmeye gelmez.
Etik aşkındır.
(Etik ile Estetik birdir.)

6.43 İyi ya da kötü isteme dünyayı değiştirecekse, dünyanın ancak sınırlarını değiştirebilir, olguları değil; dille sözü edilebilir olanı değil.

(ç.n: Kitabın İngilizce orijinalinde 6.43

numaralı önerme burada kesiliyor, ama Tractatus'ta şöyle devam eder:)

Kısacası, bu yolla dünyanın o zaman tümüyle başka bir dünya olması gerekir. Sanki bütün olarak batması ya da çıkması gerekir

Mutlunun dünyası, mutsuzunkinden başka bir dünyadır.

Tavrının zorunlu olarak mistik olduğunu açıklar:

6.432 Dünyanın nasıl olduğu, yüksek olan için hiç farketmez. Tanrı kendisini dünyanın içinde açığa vurmaz.

Bu da onu felsefeyi yermeye götürür:

6.53 Felsefede aslında doğru yöntem şu olurdu: Söylenebilir olandan, yani doğabilimi tümcelerinden -yani, felsefeyle

hiçbir ilgisi olmayan bir şeyden- başka bir şey söylememek, sonra her seferinde de başka birisi doğaötesi bir şey söylemeye kalkıştığında, ona, tümcelerindeki belirli imlere hiçbir imlem bağlamamış olduğunu göstermek.

(ç.n: Kitabın İngilizce orijinalinde 6.53 numaralı önerme burada kesiliyor, ama Tractatus'ta şöyle devam eder:)

Bu yöntem ona doyurucu gelmeyecektir - ona felsefe öğrettiğimiz duygusunu duymayacaktır - ama tam doğru yöntem bu olurdu.

Ardından tevazuyla kendi felsefesini yerer.

6.54 Benim tümcelerim şu yolla açımlayıcıdırlar ki, beni anlayan, sonunda bunların saçma olduklarını görür - on-

larla -onlara tırmanarak - onların üstüne çıktığında. (Sanki üstüne çıktıktan sonra merdiveni devirip yıkması gerekir.)

(ç.n: Kitabın İngilizce orijinalinde 6.54 numaralı önerme burada kesiliyor, ama Tractatus'ta şöyle devam eder:)

Bu tümceleri aşması gerekir, o zaman dünyayı doğru görür.

Bu, son, tartışma yaratan sonucuna gider:

7 Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı.

- *Tractatus Logico-Philosophicus*

(Çeviren: Oruç Aruoba)

Daha sonraki eseri Felsefi Araştırmalar'da Wittgenstein felsefesini dilbilimsel analize indirger:

30. Yani birisi diyebilir ki: zahiri tanım, kelimenin kullanımını - anlamını -, kelimenin dildeki genel görevi belirli olduğunda, açıklar.

Ardından bir örnek verir:

Bu sebeple eğer birisinin bana bir renk-kelimeyi anlatmak istediğini biliyorsam, zahiri tanım "buna 'sepya' denir" kelimeyi anlamamda yardımcı olur. - Ve bunu "bilmek" veya "açık olmak" kelimelerine bağlı her tür sorunu unutmadığınız sürece söyleyebilirsiniz.

Bir örnekle daha ayrıntılandırır:

31. Birisi başka birisine satrançta şa-

hı gösterip ve "Bu şahtır" dediğinde, bu ona parçanın görevini anlatmaz - eğer hali hazırda bu son noktaya dek: Şahın şekline dek, oyunun kurallarını bilmiyorsa. Gerçekten hiçbir taşı görmeden kuralları öğrendiğini hayal edebilirsiniz. Burada satranç taşının şekli, kelimenin şekli ve tınısına karşılık gelir.

Bu sonunda onu şu sonuca götürür:

123. Yeni bir felsefi sorunun şekli şudur: "Yolumu bilmiyorum."

Ama uyarır:

124. Felsefe hiçbir şekilde dilin gerçek kullanımına müdahale edemez; sadece sonunda onu betimleyebilir.

Sonuç olarak felsefenin faaliyet alanı daraltılmıştır:

125. Felsefenin görevi bir çelişkiyi matematiksel ya da mantıksal-matematiksel yöntemlerle çözmek değil, bizim için, çelişki çözülmeden önce,.....olayların durumunu açık şekilde görmemizi mümkün kılmaktır. (Ve bu, kişinin zorluğun etrafından dolaştığı anlamına gelmez.)

Bu, kaçınılması neredeyse imkansız görünen dolaşık bir duruma yol açar:

Buradaki temel gerçek şudur ki: Bir oyun için kurallar, bir teknik koyuyoruz, ve kuralları uyguladığımızda, olaylar bizim tahmin ettiğimiz gibi gelişmiyor. Biz böylece, onun olduğu gibi, kendi kurallarımıza dolaşıyoruz.

Kurallarımıza dolaşmış olmamız anlamak (yani açık bir şekilde görmek) istediğimiz şey.

- *Felsefi Araştırmalar*

Wittgenstein mantıkta ısrar etti, ve böyle yaparak felsefi düşünceye sert sınırlamalar getirmiş oldu. Gerçekten, birçok kişi bunu, bizi felsefenin geleneksel ilgi alanları olan konularda düşünmemizi engelleyen bir cendere olarak görmeye başladılar. Bunun ışığında, geçen yüzyılda mantığa Nietzsche tarafından nasıl bakıldığını görmek öğretici olabilir:

Mantığın (ve matematiğin) her önermesinde önceden varsayıldığı gibi özdeş bir "A"'nın olmadığını varsayın, ve bu "A"'nın sadece bir görünüş olduğunu - bu durumda mantık sadece bir görünüşler dünyası olacaktı. Esasında bu önermeye sadece deneyimimiz sürekli onu doğrular gibi olduğu için inanıyoruz. "Şey" - "A"'nın altında gerçekte yatan budur. Şeylere olan inancımız: Bu mantıktaki önkoşulumuzdur...

En ilk düşünme hareketlerimiz - doğrulama ve reddetme, doğru ve doğru olmayan hakkındaki kararlar - halihazırda bizim gerçek bilgiyi keşfedebileceğimiz inancından, yargılarımızın doğru olabileceği inancından etkilenmişlerdir...

Bu, duyularımızın dünya hakkında bize gerçeği söyleyebileceğine - bir şeyin aynı anda hem sert hem de yumuşak olduğunu savunamayacağıma - dair temel duygusal önyargımızın çıkış noktasıdır...

Çelişki üzerindeki kavramsal yasak, kavramları şekillendirebileceğimize dair inancımızdır, kavramların bir şeyin özünü belirlemekle kalmayıp, o şeyi anladığına dair inancımız. Esasında mantık (aynı geometri ve aritmetik gibi) kendi yaratımımız olan kurgulara uygulanabilir. Mantık, kendi yaptığımız bir planı kullanarak gerçek dünyayı anlama dene-

memizdir. Diğer bir deyişle, sadece kendimiz için icat ettiğimiz formül ve hesaplama planlarına uydurma denememiz.

- *Will to Power, Bölüm 516*

Kültür ve Değer'de, Wittgenstein mantık ve mantıksal felsefenin alanı dışında daha geniş bir konular dizisine değinir. Burada, kendisini günlük hayatta bu kadar zor bir müşteri haline getiren özelliklerini açığa vurur:

"Shakespeare'i anlayamayışımın sebebi bütün bu asimetri içinde simetri bulmak istememdir.

Parçaları resimlerden çok devasa eskizler etkisi yaratıyor; sanki kendisine herhangi bir şey yapma izni verebilecek birisi tarafından çiziktirilmişler gibi... Bunları , mesela Beethoven'ı takdir ettiği gibi, takdir eden kişi bana Shakespeare'i yanlış anlamış gibi görünüyor."

Bu sözün kibiri kendi adına konuşuyor. Ve nasıl Shakespeare'i anlamayan (ve bunu bu kadar uygun şekilde gösteren) birisi, Shakespeare'i anlayanların onu yanlış anladığını iddia edebileceği

gibi, bu sadece usta bir mantıkçı için anlaşılır olabilir. Ne yazık ki, Wittgenstein bir keresinde bana "Beethoven'ın bu parçası hakkındaki fikrini duymak isterim, ve unutma ki burada sınava tabi tutulan o değil" diyen hocayla karşılaşmadı.

Başka bir büyük sanatçı hakkında hüküm verirken, Wittgenstein, başkalarıyla ilgilenirken sürekli olarak ortaya çıkan bir özelliğini açığa vurur:

"Eğer Mahler'in müziği değersizse, ki öyle olduğunu düşünüyorum, o zaman sorun yeteneği ile ne yapmış olması gerektiğini düşünmemdir....

Mesela senfonilerini yazmış ve ardından yakmış mı olmalıydı? Ya da kendisine zarar verip onları yazmamış mı olmalıydı? Yazıp değersiz olduklarını fark etmiş mi olmalıydı? Ama bunu nasıl fark edebilirdi? Ben görebiliyorum, çünkü müziğini büyük bestecilerin yaptıklarıy-

la karşılaştırabiliyorum. Ama o yapamazdı, çünkü...doğası, diğer büyük bestecilerinkinden değil."

- *Kültür ve Değer*

Böylesine sözler eğer Wittgenstein onları uygulamaya koymamış olsaydı komik olabilirdi. Çevresindekilerin hayatlarına etkin bir biçimde karışmak gibi kötü bir huyu vardı. Dostu Skinner'ı parlak akademik kariyerini bırakmaya ve fabrikada işçi olmaya ikna etti. Kraliyet Ordusu Tıp Birliklerinde cerrah olmak konusunda tavsiye almak için gelen birisine cephede bir er olarak görev almak için gönüllü olmasını söylemişti. Cambridge'deyken, Wittgenstein önde gelen edebiyat eleştirmeni F. R. Leavis'i İngiliz edebiyatı çalışmaya uygun olmadığı ve bırakması gerektiğine ikna etmek için oldukça zaman harcamıştı. Bunu söyleyen, Shakespeare'i anlamadığını kabul eden adam.

Wittgenstein ve Çağdaşları

1889 Paris'te Eyfel Kulesi dikildi.

1900 Nietzsche'nin ölümü. Freud "Rüyaların Yorumları"nı yayınlar.

1903 Curie'ler radyoaktivite keşiflerinden dolayı Nobel ödülünü alırlar.

1905 Einstein "Özel Görecelilik Kuramı"nı yayınlar.

1912 Titanic'in batışı.

1913 Bohr Kuantum Teorisini önerir.

1914-1918 Birinci Dünya Savaşı.

1917 Rusya'da Bolşevik Devrimi.

1919 Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması.

1922 Schlick Viyana Çevresi'ni kurar. Joyce'un Ulysses'i, Eliot'ın "Çorak Ülke"si basılır.

Wittgenstein ve Çağdaşları

1927 Heidegger "Varlık ve Zaman"ı yayınlar.

1929 Wall Street çöker, Büyük Bunalım dönemi başlar.

1939-1945 İkinci Dünya Savaşı.

1945 İlk atom bombası atılır. Birleşmiş Milletler'in kuruluşu. Paris'te Varoluşçuluk dönemi.

1948-1949 Berlin ikiye bölündü.

1950 Kore Savaşı'nın başlangıcı.

Wittgenstein Tarihçesi

1889	Ludwig Wittgenstein 26 Nisan'da Viyana'da doğdu.
1906	Mühendislik eğitimi için Berlin'e gitti.
1908	İngiltere, Manchester Üniversitesi'ne araştırma öğrencisi olarak kaydoldu.
1912	Cambridge'de Bertrand Russell ile mantık çalışmak için Trinity College'a kabul edildi.
1914	Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla, Avusturya-Macaristan ordusuna gönüllü olarak katıldı.
1918	İtalya'da savaş esiri oldu.
1920	Ücra bir Avusturya kasabası olan Trattenbach'da öğretmen oldu.
1921	Tractatus Logico-Philosophicus'un, Annalen der Naturphilosophie dergisinde ilk kez yayınlanması. (Kitap olarak ilk kez bir yıl sonra İngilizce çevirisi yayınlandı.)

Wittgenstein Tarihçesi

1927	Viyana Çevresi'yle felsefe tartışır.
1929	Cambridge'e döner.
1930	Trinity College'da öğretim üyesi olur.
1939	Cambridge'de felsefe profesörü seçilir.
1940	Bir Londra hastanesinde hamal olarak çalışır.
1947	Cambridge'deki görevinden ayrılıp İrlanda'da bir kulübeye yerleşir.
1951	Cambridge'de altmış iki yaşında kanserden ölür.

İrlanda - İskoç kökenli Paul Strathern, 1940'da doğdu ve Dublin'deki Trinity Collage'de felsefe öğrenimi gördü. Denizcilik, bulaşıkçılık ve şairlik yaptı. Artık yaşamını dünya gezgini, romancı, gezi yazarı ve filozof olarak sürdürüyor. Bu gezileri sırasında İstanbul'a da uğradı. Strathern burada boş durmadı ve bir "Türkiye Rehberi" hazırladı. Paul'ün dönüp dolaşıp geldiği tek yer Londra'dır. O, içinden çıkılamayacak konular üzerine İskoç açıklığı ve İrlanda humoru ile oldukça akıcı bir tarzda yazmaktadır. Bu netlik, espirili tarz ve akıcılık, felsefi alanda uzman olmayanların bile bu konuları oldukça rahat bir şekilde anlamalarına ve hatta bu konularda kendi hayatlarından paydalar çıkarmalarına yardım etmektedir.

BU DİZİNİN KİTAPLARI

90 Dakikada Platon
90 Dakikada Sokrates
90 Dakikada Konfüçyus
90 Dakikada Nietzsche
90 Dakikada Hegel
90 Dakikada Kant
90 Dakikada Schopenhauer
90 Dakikada Aristoteles
90 Dakikada Descartes
90 Dakikada Sartre
90 Dakikada Kierkegaard
90 Dakikada Wittgenstein

Paul Strathern, Wittgenstein'in hayatı ve fikirlerinin özlü ve uzmanca bir açıklamasını sunuyor. Bunu yaparken insanın dünyadaki varoluşunu anlama çabasında Wittgenstein'in etkisini açıklıyor.
Kitap ayrıca büyük filozofun çalışmalarından seçmeler, daha ileri gitmek isteyenler için bir okuma listesi ve ayrıca Wittgenstein'in kendi dönemindeki yerini ve daha geniş anlamda felsefedeki yerini gösteren tarihçeler de sunuyor.

ISBN 975-7809-89-6

9 799757 809899